

УДК 330.111.4:001

JEL O30

DOI: 10.32782/2786-8273/2024-6-26

Федорова Н.Є.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри підприємництва, організації виробництва та теоретичної і прикладної економіки,
Державний вищий навчальний заклад «Український державний університет науки і технологій»,
Навчально-науковий інститут «Український державний хіміко-технологічний університет»
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1693-6260>

Natalia Fedorova

Ukrainian State University of Science and Technology,
Educational and Scientific Institute “Ukrainian State Chemical and Technological University”

ФУНКЦІЇ ТА РОЛЬ ІНСТИТУЦІОНАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЦІЛЕЙ РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА

THE FUNCTIONS AND ROLE OF THE INSTITUTIONAL ENVIRONMENT IN ENSURING THE GOALS OF THE DEVELOPMENT OF SOCIETY

Анотація. В статті аналізуються основні підходи щодо визначення функцій інституціонального середовища. Встановлено, що, хоча в сучасній науковій літературі функції та роль інституціонального середовища як на макро-, так і на мікрорівні розглянуті досить докладно, вказане питання остаточно не закрито, а перелік функцій інституціонального середовища не вичерпано. Доведено необхідність розширення переліку вказаних функцій на основі авторського визначення сутності інституціонального середовища та виходячи з авторської позиції щодо його структури. Доповнення переліку функцій інституціонального середовища пропонується за рахунок таких функцій, як: природоохоронна, інноваційна, функція демократизації суспільства, контрольна, функція справедливості та безпеки, функція розв'язання конфліктів, функція віддзеркалення культури й моральності суспільства, трансформаційна, функція збереження культури, функція забезпечення рівності та справедливості, функція соціального вирівнювання, а також функція соціальних зв'язків та інклюзивності.

Ключові слова: постіндустріальні трансформації, інститути, інституціональне середовище, складові інституціонального середовища, функції інституціонального середовища.

Abstract. Introduction. The institutional environment plays the most important role in ensuring the needs of the progressive development of society because the successful functioning of institutions contributes to ensuring legal stability and security, social justice, support of the economic activity of subjects and increasing its efficiency, support for innovation and technological development, which creates conditions for the economic growth on an innovative basis. Although in modern scientific literature, the functions and role of the institutional environment at both the macro and micro levels are considered in sufficient detail, the specified issue is not finally closed, and the list of functions of the institutional environment is not exhausted. **The purpose.** For a deeper understanding of the essence of the institutional environment as a set of basic economic, political-legal, social, socio-cultural, ecological and innovative institutions, the purpose of the article is to define the set of functions of institutions that form its integrity. **Methods.** The results were obtained by applying the methods of systems theory in its structural-functional version – for researching the structure of the societal system as a basis for understanding the essence and functions of the institutional environment; the method of comparative analysis – in the study of the general and special in approaches of scientists in determining the functions of the institutional environment. **Results.** Considering the institutional environment as a set of basic economic, political-legal, social, socio-cultural, ecological, and innovative institutions, i.e. formal and informal rules, norms, procedures, restrictions, beliefs, and customs that lie in the value-cognitive, normative-legal, and regulatory plane, and which jointly determine the vector of socio-economic development of society, it is proved that the list of functions of the institutional environment can be expanded. Thus, based on the author's definition of the essence of the institutional environment and based on the author's position regarding its structure, it is proposed to supplement the list of specified functions at the expense of such functions as the environmental protection function, the innovation function, the function of democratization of society, the control function, the function of justice and security, the function of conflict resolution, the function of reflecting society's culture and morality, the transformational function, the function of preserving culture, the function of ensuring equality and justice, the function of social equalization, as well as the function of social ties and inclusiveness. **Conclusions.** Since the institutional environment as a system realizes its goals and tasks with the help of the functions performed by each of its elements, an important issue is the coordination of these functions, because they can both support and disrupt the integrity of the system depending on how effectively they interact to agree and adapt to changes. Therefore, the successful performance of functions by the elements of the institutional system is key to ensuring the stability, development, and adaptation of society in the conditions of post-industrial transformations.

Keywords: post-industrial transformations, institutions, institutional environment, components of the institutional environment, functions of the institutional environment.

Постановка проблеми. Інституціональне середовище відіграє вирішальну роль у забезпеченні потреб прогресивного розвитку суспільства, адже інституції у вигляді законів, норм, правил та інших соціальних структур, регулюють поведінку індивідів та організа-

цій, тим самим впливаючи на протікання соціально-економічних процесів, забезпечуючи їх стабільність, ефективність та інклюзивність. Так, успішне функціонування інститутів сприяє правовій стабільності та безпеці, соціальній справедливості, підтримці еконо-

мічної діяльності суб'єктів та підвищенню її ефективності, підтримці інновацій та технологічного розвитку, що створює умови для зростання конкурентоспроможності економіки. У період постіндустріальних трансформацій суспільства, які супроводжуються переходом від індустріальної економіки до економіки, що базується на знаннях, інформаційних технологіях та послугах, роль інституціонального середовища підсилюється разом з загостренням викликів прогресивному розвитку. Так, від ефективності та стабільності інституцій залежить успішність розробки та впровадження правил і стандартів регулювання цифрових ринків, забезпечення кібербезпеки, захисту персональних даних та сприяння справедливій конкуренції. Отже, значення інституціонального середовища для забезпечення потреб суспільного розвитку важко переоцінити. Д. Родрік, А. Субраманіан і Ф. Треббі [1] наголошують на приматі інститутів над усіма іншими детермінантами зростання, включаючи географію, торгівлю та політику. Посилення уваги до важливості інституцій не означає, що інші, давно визнані детермінанти економічного зростання – фізичний та людський капітал, технології та розумна політика – не є важливими в процесі зростання. Справа в тому, що без ефективних інституцій потенційні внески цих ресурсів серйозно обмежені.

Розглядаючи інституціональне середовище як сукупність основних економічних, політико-правових, соціальних, соціокультурних, екологічних та інноваційних інститутів, тобто формальних і неформальних правил, норм, процедур, обмежень, переконань та звичаїв, що пролягають в ціннісно-когнітивній, нормативно-правовій та регуляторній площині, та які в спільній взаємодії визначають вектор соціально-економічного розвитку суспільства [2], вважаємо, що для більш глибокого розуміння сутності вказаного поняття та ролі інституціонального середовища в забезпеченні потреб розвитку в сучасних умовах постіндустріальних трансформацій важливо конкретизувати ті функціональні ролі, що виконує кожна з його складових, оскільки сутність системи найбільш повно проявляється саме через функції, що вона виконує по відношенню до інших елементів середовища [3; 4]. Функції є зовнішнім виразом тієї глибшої внутрішньої природи або сутності, яка властива явищу; це ті дії або роль, які явище виконує у відповідній системі або контексті, і саме через них проявляються основні характеристики та природа явища.

Особливості функціонування інституціонального середовища визначаються взаємопідтримкою інститутів, що входять до складу кожного з її елементів, що забезпечується виконанням ними відповідних функцій. Функції інститутів – це, як правило, діяльність, яка сприяє підтриманню стабільності та забезпеченню розвитку суспільства; поряд з цим дисфункція – це діяльність інститутів, яка унеможливує задоволення потреб суспільної системи та призводить до її руйнування. Отже, сукупність функцій різних інститутів, що формують інституціональне середовище, утворює його спільні функції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Функції інституціонального середовища та його значення для забезпечення потреб суспільного розвитку досліджували такі вчені, як Р. Коуз [5], Т. Парсонс [4],

Д. Норт [6; 7], Дж.В. Мейер і Б. Роуен [8], В.В. Пауелл і П.Дж. Ді Маджіо [9], [10], В.Дж. Баумоль [11], В. Рой [12], Д. Родрік, А. Субраманіан і Ф. Треббі [1], Й. Мокир [13] тощо. Водночас, з нашого погляду, вказане питання далеко не закрито, а перелік функцій інституціонального середовища не вичерпано.

Мета статті. Задля більш глибокого розуміння сутності інституціонального середовища як сукупності основних економічних, політико-правових, соціальних, соціокультурних, екологічних та інноваційних інститутів, метою статті виступає визначення сукупності функцій інститутів, що утворюють його цілісність.

Виклад основного матеріалу дослідження. Соціолог Т. Парсонс, використовуючи структурно-функціональний метод, визначив чотири основні функції інституціонального середовища, які отримали назву «схема AGIL» [4]:

- адаптація (A) – здатність суспільства за допомогою інституціонального середовища пристосовувати до зміни зовнішніх умов, що проявляється в підвищенні ефективності використання обмежених економічних ресурсів для задоволення зростаючих потреб. Вирішальну роль в цьому процесі, з позиції вченого, відіграють економічні інститути;

- досягнення мети (G), тобто забезпечення реалізації основних цілей системи та мобілізація засобів для їх реалізації. Основними інститутами, що виконують цю функцію, на думку вченого, виступають політичні та державні інститути, оскільки саме вони встановлюють цілі та реалізують політику;

- інтеграція (I), тобто координація діяльності структурних елементів системи. Інститути, такі як, наприклад, культурні та освітні установи, допомагають підтримувати соціальний порядок і узгодженість шляхом встановлення норм, цінностей і спільних переконань;

- латентність (L), що передбачає збереження цінностей, домінуючих у суспільстві, соціалізацію та підтримку суспільних моделей. На думку вченого, такі інститути, як релігійні, освітні та сімейні установи відіграють важливу роль у підтримці соціальної стабільності шляхом соціалізації індивідів у прийнятих нормах і цінностях.

Схема AGIL забезпечує основу для розуміння того, як інститути сприяють загальному функціонуванню та балансу соціальної системи.

Р. Коуз додав до вищезазначених функцій ще одну – функцію зниження трансакційних витрат [5] через зниження невизначеності в економічній системі та дотримання прав власності за допомогою стабільних правил поведінки. Д. Норт акцентував увагу на функціях зниження невизначеності та розподільній функції інституціонального середовища: «головна роль, яку інститути відіграють у суспільстві, полягає у зниженні невизначеності шляхом встановлення стабільної (хоча і не обов'язково ефективної) структури взаємодії між людьми. Будь-який інститут, зменшуючи багато чинних способів дії, впливає на перерозподіл ресурсів, виконуючи розподільну функцію. На розподіл ресурсів, витрат і вигід впливають не тільки правила і норми, змістом яких є передача благ і вигід від одного контрагента до іншого але й ті, хто безпосередньо не має відношення до цих питань [6]. Як зазначив Д. Норт, інститути – ключ до розуміння економіки,

тому що вони створюють структуру економічних стимулів. Еволюція людського суспільства зумовлюється уявленнями гравців; вибір здійснюється у світлі цих уявлень із наміром домогтися результатів, що знижують невизначеність, з якою стикаються організації – політичні, економічні і соціальні, – переслідуючи свої цілі, в інституціональному каркасі, який задає продуктивну стимулюючу систему суспільства [7, с. 7]. Також вчений стверджує, що «інститути впливають на ефективність економіки через свій вплив на витрати обміну та виробництва» [6, с. 56].

Світовий банк [14] розширив перелік функцій інституціонального середовища за рахунок більш детального аналізу їх дії в економічній сфері: функцію передачі інформації, функцію визначення власності та захисту прав і договорів, а також функцію збільшення конкуренції. На думку авторів, по-перше, інститути передають інформацію про ринкові умови, товари та учасників, а якісні інформаційні потоки допомагають підприємцям визначити високорентабельну діяльність і потенційних ділових партнерів, оцінити їх кредитоспроможність. Вони також допомагають урядам краще здійснювати регуляторну діяльність. По-друге, інститути визначають власність і захищають її права і договори, що має вирішальне значення для розвитку ринку, включаючи права приватного сектора по відношенню до держави. Прикладами таких установ є конституції, судові системи та повний набір соціальних мереж. По-третє, інститути у вигляді нормативних актів, регулюючих фінансових установ, конкурентного законодавства і комерційних кодексів можуть збільшити ринкову конкуренцію, стимулюючи тим самим інновації та економічне зростання. За допомогою цих трьох функцій, на думку представників Світового банку, установи впливають на розподіл активів, доходи та витрати, а також стимули для суб'єктів господарювання та ефективності діяльності ринкових агентів. Дозволивши розподілити права власності між найбільш ефективними агентами, установи можуть підвищити продуктивність і зростання. Впливаючи на стимули до інвестування, наприклад, через посилення права власності, установи можуть впливати на рівні інвестицій та впровадження нових технологій. Розмежовуючи ринкові права, наприклад, через законодавство про конкуренцію, установи обмежують ренту виробників і захищають споживачів від високих цін.

Н. Сімченко та С. Нагорний [15] виокремлюють регулюючу, координуючу, культурну, системоутворюючу функцію, функцію комплементарності та виховну. На думку вчених, регулююча функція полягає в тому, що інститути спрямовують діяльність індивідів у напрямку, який є найбільш вигідним для суспільства та економіки, і намагаються уповільнити чи зупинити будь-яку діяльність акторів, яка приносить негативні наслідки. Координуюча функція проявляється в обмеженні доступу до ресурсів і різноманітності способів їх використання. Обмежуючи можливі варіанти дій і напрями поведінки або навіть приписуючи лише один допустимий спосіб поведінки, інституції також регулюють поведінку економічних агентів. Культурна функція та культурний контекст інституціонального середовища створюють набір можливих організаційних альтернатив і тим самим впорядковують стосунки між людьми та відкидають форми поведінки,

які ведуть до розпаду, а отже, і до смерті людського суспільства, тим самим гармонізуючи й координуючи соціально-економічну діяльність учасників суспільства. Неентропійна (системоутворююча) функція проявляється в забезпеченні стабільності, максимальному підвищенні рівня організації системи, здатності певною мірою нівелювати коливання змін, що виникають при цьому. Функція комплементарності полягає в тому, що інститути доповнюють один одного, а бажаний соціально-економічний ефект досягається через тісно взаємопов'язані інституційні зміни. Виховний вплив інституту спрямований на окремий сектор суспільної свідомості – правосвідомість. Він включає ідеологічний аспект, який реалізується переважно за допомогою соціальної пропаганди та спрямований на підвищення суспільної культури.

К. Курпаяніді [16] акцентує свою увагу на обмежувачій та стимулюючій функціях інституціонального середовища, між якими, на думку вченого, існує тісний взаємозв'язок. Інституції, які забезпечують стимули для продуктивної діяльності, як правило, ведуть до інновацій у технології, організації та нових ринків. Це породжує зміни у відносних цінах і відкриття таких організацій, які надають певним групам агентів дис-трибутивні переваги в новій системі правил.

Останнім часом аналіз інституціонального середовища проявляється переважно в мікроекономічному контексті, в площині його впливу на діяльність організації. Як зазначають деякі науковці, інституціональна теорія, з огляду на її важливість для ділових операцій, стала третьою за величиною дослідницькою перспективою в галузі стратегічного менеджменту після галузевої точки зору та точки зору на основі ресурсів [17]. Згідно з нею, інституціональне середовище є ключовим фактором, що визначає структуру та поведінку фірми [10; 18; 19]. У цьому сенсі інституціональна невизначеність виявилася критичним фактором впливу, який може створити організаційні проблеми та збільшити складність у робочому середовищі [20], [21]. Вчені зазначають, що, оскільки інституції представляють собою обмеження щодо варіантів, які індивіди та колективи, ймовірно, будуть використовувати, вони встановлюють межі раціональності, обмежуючи можливості та альтернативи, і, таким чином, підвищують вірогідність певних типів поведінки, а також створюють очікування, які визначають відповідні дії для організацій [8; 9; 22; 23]. Інститути формують логіку, за якою закони, правила та прийняті як належне поведінкові очікування виглядають природними та постійними [24]. Отже, інституціональна теорія займається регулятивними, соціальними та культурними впливами, які сприяють виживанню та легітимності організації, замість того, щоб зосереджуватися лише на поведінці, спрямованій на прагнення до ефективності [12].

Р.Л. Джепперсон [25, с. 145] вважає, що інституції можна з користю розглядати як сценарії продуктивності, які забезпечують «стабільні проекти для послідовностей дій, що постійно повторюються», відхилення від яких нейтралізуються санкціями або певним чином є дорогими. Інституції обмежують поведінку в результаті процесів, пов'язаних із трьома інституціональними стовпами: регулятивним, який керує діями через примус і загрозу формальних санкцій; норма-

тивним, що діє через норми прийнятності, моралі та етики; і когнітивним, який регулює поведінку акторів через ті самі категорії та рамки, за допомогою яких вони пізнають та інтерпретують свій світ [26].

Прояв вищерозглянутих функцій в підприємницькій сфері дозволяє зробити висновок, що інституціональне середовище визначає, створює та обмежує підприємницькі можливості, і, таким чином, впливає на швидкість і масштаби вступу в підприємницьку діяльність [27; 28; 29]. Оскільки підприємницькі організації повинні поводитись бажаним або відповідним чином у сформованій суспільством системі, або стикатися з санкціями за відхилення від прийнятих норм, діапазон стратегічних варіантів і ступінь індивідуальної активності, доступний новому підприємству, є обмеженим [12], [30]. Таким чином, інституціональне середовище справляє потужний вплив не лише на

рівень підприємницької діяльності, а й на наступні траєкторії підприємницьких ініціатив. Вплив інституціонального середовища на розкриття підприємницьких феноменів спонукав Г. Олдрича та Г. Віденмайера [31] стверджувати, що воно може створювати або знищувати підприємництво в країні. В. Баумоль [11] додав, що інституціональне середовище може пропагувати продуктивне, непродуктивне або навіть деструктивне підприємництво.

Отже, в сучасній літературі функції та роль інституціонального середовища як на макро-, так і на мікrorівні розглянута досить докладно (табл. 1). Водночас, з нашого погляду, питання визначення функцій інституціонального середовища не закрито, а їхній перелік не вичерпано. Вважаємо необхідним додати до цього переліку ще деякі функції, зважаючи на наше бачення сутності поняття інституціонального середовища.

Таблиця 1

Основні функції інституціонального середовища

Назва функції	Джерело	Сутність функції
1	2	3
Адаптація	[4]	Здатність суспільства за допомогою інституціонального середовища пристосовувати до зміни зовнішніх умов, що проявляється в підвищенні ефективності використання обмежених економічних ресурсів для задоволення зростаючих потреб
Досягнення мети		Забезпечення реалізації основних цілей системи та мобілізація засобів для їх реалізації
Інтеграція		Координація діяльності структурних елементів системи
Латентність		Збереження цінностей, домінуючих у суспільстві, соціалізацію та підтримку суспільних моделей
Зниження трансакційних витрат	[5]	Зменшення невизначеності в економічній системі та дотримання прав власності за допомогою стабільних правил поведінки. В результаті високого ступеня інституціональної узгодженості трансакційні витрати мінімізуються, а при зростанні трансакційних витрат цілеспрямовано створюються різні нестандартні моделі економічних інститутів, які сприяють зниженню трансакційних витрат
Функція зниження невизначеності та розподільна	[6]	Встановлення стабільної (хоча і не обов'язково ефективною) структури взаємодії між людьми. Ефективний перерозподіл ресурсів.
Функція передачі інформації	[14]	Визначення високорентабельної діяльності і потенційних ділових партнерів, оцінка їх кредитоспроможності.
Функція визначення власності та захисту прав і договорів		Усвідомлення і захист прав на активи та доходи мають вирішальне значення для розвитку ринку, включаючи права приватного сектора по відношенню до держави
Функція збільшення конкуренції		Стимулювання інновацій та економічного зростання
Регулююча	[15]	Інститути спрямовують діяльність індивідів у напрямку, який є найбільш вигідним для суспільства та економіки, і намагаються уповільнити чи зупинити будь-яку діяльність акторів, яка приносить негативні наслідки
Координуюча		Інститути сприяють обмеженню доступу до ресурсів і різноманітності способів їх використання. Обмежуючи можливі варіанти дій і напрями поведінки або навіть приписуючи лише один допустимий спосіб поведінки, інституції також регулюють поведінку економічних агентів, які опинилися в ситуації, що характеризується умовами застосування відповідної чинної норми
Культурна	[15]	Культурний контекст інституціонального середовища створює набір можливих організаційних альтернатив
Неентропійна (системоутворююча)		Забезпечення стабільності, максимальне підвищення рівня організації системи, здатність певною мірою нівелювати коливання змін, що виникають при цьому
Функція комплементарності		Інститути доповнюють один одного, а бажаний соціально-економічний ефект досягається через тісно взаємопов'язані інституційні зміни
Виховна		Виховний вплив інституту спрямований на окремих сектор суспільної свідомості – правосвідомість, також встановлено цілі такого впливу.
Обмежуюча	[16]	Інституціональне середовище формує обмеження вибору, оскільки його складові регулюють доступ до ресурсів та варіанти їх використання, що дозволяє звести до мінімуму кількість конфліктів і для досягнення більш ефективною координації
Стимулююча		Стимулювання конкретної поведінки

Продовження таблиці 1

1	2	3
Визначення структури й поведінки фірми	[10], [17], [18], [19]	Інституціональна невизначеність виявилася критичним фактором впливу, який може створити організаційні проблеми та збільшити складність у робочому середовищі
Створення очікувань	[8]	Інституції створюють очікування, які визначають відповідні дії для організацій, а також формують логіку, за якою закони, правила та прийняті як належне поведінкові очікування виглядають природними та постійними. Таким чином, інституції визначають, що є доцільним в об'єктивному сенсі, і таким чином роблять інші дії неприйнятними або навіть такими, що не розглядаються
Регулювання підприємницьких можливостей	[11], [12], [30]	Інституціональне середовище визначає, створює та обмежує підприємницькі можливості, і, таким чином, впливає на швидкість і масштаби вступу в підприємницьку діяльність. Воно також визначає процес набуття когнітивної та соціально-політичної легітимності, що має вирішальне значення для підприємницьких організацій

Вказане завдання, з нашого погляду, доцільно виконати за допомогою системного підходу в його структурно-функціональній версії, який дозволяє розширити перелік функцій цілого за допомогою аналізу функцій його окремих компонентів, які сприяють реалізації цілей системи через їхню координацію, взаємодію та спрямованість на досягнення спільних результатів. Системний підхід передбачає, що кожен елемент виконує певну функцію, яка є частиною загального механізму системи, і разом ці функції забезпечують ефективну роботу всієї системи через такі принципи, як розподіл і спеціалізацію функцій, їх взаємозалежність та синергію, гнучкість та адаптивність функцій, а також ієрархічність та зворотний зв'язок [4; 32; 33; 34]. Отже, ефективна система забезпечує узгоджене виконання функцій усіх її елементів, що, у свою чергу, дозволяє досягти цілей, для яких ця система була створена. Таким чином, на базі функціонального визначення основних елементів інституціонального середовища, що формують його сутність, можна розмежувати сфери їхньої компетенції у відображенні багатоманіт-

ності оточуючого середовища та розширити перелік функцій вказаної системи.

Розглядаючи модель AGIL Т. Парсонса, яку він розробив відповідно до структурно-функціонального підходу, та користуючись тим самим методом, але керуючись власним баченням структури інституціонального середовища, з нашого погляду, можна доповнити цю модель, виділивши ще деякі допоміжні функції.

Так, природоохоронна функція інституціонального середовища, з нашого погляду, проявляється в тому, як інститути сприяють збереженню екосистеми та раціональному використанню природних ресурсів. Інститути мають значний вплив на екологічну політику, управління природними ресурсами та взаємодію людини з навколишнім середовищем через відповідні закони та правила природокористування, системи ліцензування та регулювання для промислових підприємств, енергетичних компаній та інших суб'єктів, які мають потенційно великий вплив на навколишнє середовище, розробку програм з екологічної освіти тощо (див. табл. 2).

Таблиця 2

Додаткові функції інституціонального середовища, визначені автором

Назва функції	Сутність функції	Інститути, що реалізують функцію
1	2	3
Природоохоронна	Інститути сприяють збереженню екосистеми та раціональному використанню природних ресурсів. Інститути мають значний вплив на екологічну політику, управління природними ресурсами та взаємодію людини з навколишнім середовищем	Відповідні закони та правила природокористування, системи ліцензування та регулювання для промислових підприємств, енергетичних компаній та інших суб'єктів, які мають потенційно великий вплив на навколишнє середовище, розробку програм з екологічної освіти тощо.
Інноваційна	Визначення та формування правил, норм, структур та механізмів, які сприяють створенню та впровадженню новаторських ідей, технологій, продуктів чи послуг у суспільстві	Стартап-екосистеми, системи захисту інтелектуальної власності, гранти, кредити, венчурний капітал та інші фінансові інструменти, інноваційні центри та лабораторії
Функція демократизації суспільства	Формування відповідних інститутів, що сприяють прозорості влади її управлінських рішень, забезпечують демократичний виборчий процес тощо	Громадські організації, ЗМІ та форуми
Контрольна	Контроль діяльності членів суспільства з метою підтримки порядку, справедливості і законності	Правова система, правоохоронні органи, адміністративні структури, механізми покарання за порушення правил і норм – юридичні, економічні чи соціальні; нагляд за владою та діяльністю організацій – аудиторські органи, контрольні комісії, громадські об'єднання тощо
Функція справедливості та безпеки	Інституціональне середовище грає важливу роль у визначенні та реалізації стратегій безпеки в суспільстві, створюючи стійкі та ефективні механізми для управління загрозами та ризиками.	Юридична й судова система, правоохоронна система, які розробляють та здійснюють заходи для захисту прав і свобод громадян, запобігання дискримінації, захисту від насильства та іншого

Продовження таблиці 2

1	2	3
Функція розв'язання конфліктів	Інститути забезпечують мирне вирішення суспільних розбіжностей.	Громадянське суспільство та громадські організації, інституції політичної системи
Функція віддзеркалення культури й моральності суспільства	Інститути, які є правилами, нормами й переконаннями суспільства, відображають у правових, етичних та соціальних структурах того морального каркасу, який має вказане суспільство, який відображає його глибинні етичні аспекти	Закони та правові норми, культурні та моральні цінності суспільства, загальноприйняті норми поведінки
Трансформаційна	Трансформація цінностей в норми і правила	Цінності, норми, правила
Функція збереження культури	Інститути допомагають передавати, зберігати та захищати культурні цінності та традиції у суспільстві	Закони та правові норми, положення, що захищають культурні спадщину, пам'ятки, мову та інші аспекти культури, інститути освіти, музеї, галереї та інші культурні інституції, органи та інституції, що відповідають за розвиток та захист мов
Функція забезпечення рівності та справедливості	Забезпечення доступу до рівних можливостей та захисту прав кожної людини	Законодавство, система правосуддя, громадські установи та політичні процеси,
Функція соціального вирівнювання	Забезпечення рівних умов для усіх членів суспільства. Інститути можуть сприяти освіті, охороні здоров'я та доступу до житла для всіх верств населення, сприяючи тим самим соціальному вирівнюванню	Соціальні програми, виплати та послуги, соціальна політика
Функція соціальних зв'язків та інклюзивності	Зміцнення співпраці та взаємодії між різними соціальними групами, таких як підтримка громадських організацій, сприяння розвитку міжкультурного діалогу, а також створення можливостей для представництва та участі у прийнятті рішень для всіх верств суспільства	Програми та ініціативи, спрямовані на зміцнення співпраці та взаємодії між різними соціальними групами, забезпечення доступу до освіти, охорони здоров'я та інших ресурсів для всіх груп населення.

Інноваційна функція інституціонального середовища, з нашого погляду, полягає у визначенні та формуванні правил, норм, структур та механізмів, які сприяють створенню та впровадженню новаторських ідей, технологій, продуктів чи послуг у суспільстві. Так, інститути стимулюють наукові дослідження, розробки та інноваційні рішення через підвищення ефективності взаємодії між підприємцями, дослідниками, інвесторами та іншими учасниками, наприклад, за допомогою стартап-екосистем, захисту інтелектуальної власності, грантів, кредитів, венчурного капіталу та інших фінансових інструментів, інноваційних центрів та лабораторій тощо.

Функції досягнення мети за Т. Парсонсом, що, відповідно до його позиції, виконує політико-правова підсистема, з нашого погляду, можна розширити за рахунок додання до них функції демократизації суспільства, контрольної функції, функції справедливості та безпеки і функцію розв'язання конфліктів.

Функцію демократизації суспільства, тобто забезпечення рівних прав та можливостей для всіх його членів, інституціональне середовище виконує через формування відповідних інститутів, що сприяють прозорості влади її управлінських рішень, забезпечують демократичний виборчий процес тощо. Інститути, які сприяють громадянській участі та активізму, такі як громадські організації, ЗМІ та форуми, можуть підвищувати суспільну свідомість та заохочувати громадян до участі в рішеннях, що стосуються їхнього життя.

Підтримувати порядок, справедливість і законність дозволяють інституції, що націлені на контроль діяльності членів суспільства. Контрольну функцію,

яка важлива для забезпечення справедливості, стабільності та ефективності в системі, інституціональне середовище виконує, використовуючи механізми для забезпечення виконання правил і норм: правову систему, правоохоронні органи, адміністративні структури, механізми покарання за порушення правил і норм – юридичні, економічні чи соціальні; нагляд за владою та діяльністю організацій – аудиторські органи, контрольні комісії, громадські об'єднання тощо.

Розробка та впровадження правил, норм та механізмів контролю, які забезпечують стабільність, захищають від загроз та конфліктів і забезпечують безпеку членів суспільства, дозволяє інституціональному середовищу виконувати також функцію справедливості й безпеки. Так, для забезпечення справедливості та безпеки ключовою складовою інституціонального середовища виступає юридична й судова система, правоохоронна система, які розробляють та здійснюють заходи для захисту прав і свобод громадян, запобігання дискримінації, захисту від насильства та іншого. Інституціональне середовище грає важливу роль у визначенні та реалізації стратегій безпеки в суспільстві, створюючи стійкі та ефективні механізми для управління загрозами та ризиками. Паралельно вказані інститути виконують функцію вирішення суперечок і конфліктів, забезпечуючи мирне вирішення суспільних розбіжностей. Так, окрім традиційних правових і судових методів інститути можуть сприяти застосуванню альтернативних методів вирішення спорів, таких як медіація чи посередництво. Громадянське суспільство та громадські організації можуть грати роль у вирішенні

конфліктів шляхом виявлення проблем та пошуку конструктивних рішень, а інституції політичної системи можуть грати роль у вирішенні політичних конфліктів через діалог, переговори та прийняття компромісів.

Функція інтеграції за Т. Парсонсом, яку переважно виконує соціокультурна система, з нашого погляду, може бути розширена за рахунок визначення додатково таких функцій інституціонального середовища, як функція віддзеркалення культури й моральності суспільства, трансформаційна функція та функція збереження культури.

Функція віддзеркалення культури й моральності населення проявляється в тому, що інститути, які є правилами, нормами й переконаннями суспільства, відображають у правових, етичних та соціальних структурах того морального каркасу, який має вказане суспільство, який відображає його глибинні етичні аспекти. Так, закони та правові норми, які приймаються інститутами, відображають культурні та моральні цінності суспільства, враховуючи загальноприйняті норми поведінки. Це яскраво проявляється у встановленні етичних стандартів, що визначають очікувану моральність, для медицини, освіти, ЗМІ.

Трансформаційна функція, що виконується інституціональним середовищем, з нашого погляду, проявляється в трансформації цінностей в норми і правила [35, с. 144–145], що є динамічним та нескінченним процесом формування й розвитку інститутів.

Як відомо, цінності представляють собою загальні, абстрактні принципи та переконання, які визначають те, що важливо і цінно для суспільства. Вони можуть бути сприйняті та прийняті певною групою членів суспільства, яка починає формулювати правила та норми, що відображають вказані цінності та встановлюють очікувану поведінку. Після цього урядові органи, правова система, освітні установи впроваджують ці правила в інституціональний контекст, що сприяє їх закріпленню у колективній свідомості. Правила й норми набувають соціальної спроможності, коли їхня важливість визнається більшістю членів суспільства, і вони стають невід'ємною частиною культурної ідентичності.

Інституціональне середовище виконує функцію збереження культури, допомагаючи передавати, зберігати та захищати культурні цінності та традиції у суспільстві. Так, закони та правові норми, прийняті в інституціональному середовищі, можуть включати положення, що захищають культурні спадщину, пам'ятки, мову та інші аспекти культури. Інститути освіти відіграють важливу роль у передачі культурних знань та традицій наступним поколінням через навчальні програми та предмети. Музеї, галереї та інші культурні інституції виступають як зберігачі та експоненти культурної спадщини, дозволяючи їй існувати та бути доступною для громадськості, а органи та інституції, що відповідають за розвиток та захист мов, забезпечують збереження мовної культури та сприяють її розвитку. Таким чином, інституціональне середовище, взаємодіючи з різними сферами суспільства, сприяє збереженню та розвитку культурних традицій та цінностей.

Функція латентності за Т. Парсонсом, що її в основному виконує соціальна система, з нашого погляду, може бути доповнена за рахунок таких функцій, як

функція забезпечення рівності та справедливості, функція соціального вирівнювання, функція соціальних зв'язків та інклюзивності.

Функцію забезпечення рівності і справедливості інституціональне середовище, на нашу думку, виконує за допомогою створення правил, політик та процедур, які мають за мету гарантувати відсутність дискримінації та нерівності, що охоплюють законодавство, систему правосуддя, громадські установи та політичні процеси, які спрямовані на забезпечення доступу до рівних можливостей та захисту прав кожної людини.

Інституціональне середовище виконує функцію соціального вирівнювання через запровадження системи соціальної підтримки, включаючи соціальні програми, виплати та послуги, а також політику, спрямовану на забезпечення рівних умов для усіх членів суспільства. За допомогою інститутів також можна регулювати економіку та ринки для забезпечення рівного доступу всіх членів суспільства до можливостей та ресурсів. Крім того, інститути можуть сприяти освіті, охороні здоров'я та доступу до житла для всіх верств населення, сприяючи тим самим соціальному вирівнюванню.

Інституціональне середовище може виконувати функцію соціальних зв'язків та інклюзивності шляхом створення програм та ініціатив, спрямованих на зміцнення співпраці та взаємодії між різними соціальними групами, таких як підтримка громадських організацій, сприяння розвитку міжкультурного діалогу, а також створення можливостей для представництва та участі у прийнятті рішень для всіх верств суспільства. Інститути сприяють розробці політик та ініціатив, спрямованих на забезпечення доступу до освіти, охорони здоров'я та інших ресурсів для всіх груп населення. Також важливою є підтримка рівних прав та можливостей для людей з різних соціальних, етнічних та культурних груп, щоб забезпечити інклюзивне середовище для всіх.

Висновки. Для сприяння розвитку соціально-економічної системи в епоху постіндустріальних трансформацій необхідне не лише існування інститутів, що утворюють інституціональне середовище, але й важливо, щоб вони були ефективним, заслуговували довіри та забезпечували стабільність, оскільки дієві інституції створюють умови для розвитку інновацій, економічного зростання, соціальної справедливості та екологічної стійкості, що є необхідним для процвітання сучасного суспільства в умовах швидких і глибоких змін. В нових умовах роль інституціональної системи стає особливо важливою, оскільки вона забезпечує регуляцію та підтримку соціальних і економічних процесів. Оскільки інституціональне середовище як система реалізує свої цілі й завдання за допомогою функцій, які виконує кожен з її елементів, важливим питанням виступає координація та злагодження вказаних функцій, адже вони здатні як підтримувати, так і порушувати цілісність системи залежно від того, наскільки ефективно вони взаємодіють, узгоджуються і адаптуються до змін. Отже, успішне виконання функцій елементами інституціональної системи є ключовим для забезпечення стабільності, розвитку та адаптації суспільства в умовах постіндустріальних трансформацій.

Бібліографічний список:

1. Rodrik, D., Subramanian, A. and Trebbi, F. Institutions rule: the primacy of institutions over geography and integration in economic development. *Journal of Economic Growth*. 2024. 9(2), 131–165. DOI: 10.1023/B:JOEG.0000031425.72248.85
2. Федорова, Н.Є. Аналіз підходів щодо сутнісного наповнення категорії «інституціональне середовище». *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Економічні науки*. Вип. 50. 2024. С. 5–11. DOI: <https://doi.org/10.32999/ksu2307-8030/2024-50-1>
3. Luhmann, N. *Social Systems*. Stanford: Stanford University Press, 1995.
4. Parsons, T., Smelser, N. *Economy and Society: A Study in the Integration of Economic and Social Theory*. The Free Press, Glencoe, IL, 1956.
5. Coase, R. *Economica*: Blackwell Publishing, 1937. 4(16).
6. North, D. *Institutions, Institutional Change and Economic Performance*. Cambridge: Cambridge University Press. 1990
7. North, D. (1981). *Structure and Change in Economic History*. New York: W.W. Norton & Co.
8. Meyer, J.W. & Rowan, B. Institutionalized organizations: Formal structure as myth and ceremony. In W.W. Powell & P.J. DiMaggio (Eds.), *The new institutionalism in organizational analysis*. Chicago: University of Chicago Press. 1991. pp. 41–62
9. DiMaggio, P. “Interest and agency in institutional theory” in *Institutional patterns and organizations: Culture and environment*. Lynne Zucker (ed.), 3–22. Cambridge, MA: Ballinger. (In W.W. Powell & P.J. DiMaggio (Eds.), *The new institutionalism in organizational analysis*. Chicago: University of Chicago Press). 1988. Pp. 41–62
10. DiMaggio, P.J., & Powell, W.W. The Iron Cage Revisited: Institutional Isomorphism and Collective Rationality in Organizational Fields. *American Sociological Review*. 1983, 48, 147–160.
11. Baumol, W.J. Entrepreneurship: Productive, unproductive, and destructive. *Journal of Political Economy*, 1990. 98(5). 893–922.
12. Roy, W.G. *Socializing capital: The rise of the large industrial corporation in America*. Princeton, NJ: Princeton University Press. 1997
13. Mokyry, J. *The Gifts of Athena: Historical Origins of the Knowledge Economy*. NJ: Princeton University Press. 2004.
14. World Bank. *World development report 2002: building institutions for markets*. World Bank, Washington, DC. 2021. Available at: <https://documents.worldbank.org/en/publication/documents-reports/documentdetail/850161468336075630/world-developmentreport-2002-building-institutions-for-markets>
15. Simchenko, N., and Nagorny, S. Institutional environment for the development of the sharing economy. SHS Web of Conferences 106, 01038. MTDE 2021. DOI: <https://doi.org/10.1051/shsconf/202110601038>
16. Kurpayanidi, K.I. The Institutional Environment of Small Business: Opportunities and Limitations. *Theoretical & Applied Science*, 2021. 09, (1), 1–9. DOI: 10.15863/TAS.2021.09.101.1
17. Peng, M., Sun, S., Pinkham, B. and Chen, H. (2009) The Institution-Based View as a Third Leg for a Strategy Tripod. *Academy of Management Perspectives*, 2009, 23, 63–81. DOI: 10.5465/AMP.2009.43479264
18. Douma, S., George, R., & Kabir, R. Foreign and domestic ownership, business groups, and firm performance: evidence from a large emerging market. *Strategic Management Journal*, 2006, 27, 637–657. DOI: 10.2139/ssrn.685783
19. Park, S.H., & Luo, Y. (2001). Guanxi and organizational dynamics: Organizational networking in Chinese firms. *Strategic Management Journal*, 2001, 22, 455–477.
20. Boyle, E., Humphreys, P., McIvor, R. (2008). Reducing supply chain environmental uncertainty through e-intermediation: An organization theory perspective. *Int. J. Prod. Econ.*, 2008. 114, 347–362. DOI: 10.1016/j.ijpe.2008.01.010
21. Waldman, D.A., Ramirez, G.G., House, R.J., Puranam, P. Does leadership matter? CEO leadership attributes and profitability under conditions of perceived environmental uncertainty. *Acad. Manag. J.*, 2001, 44, 134–143. DOI: 10.2307/3069341
22. Strang, D. (1994). *Institutional accounts of organizations as a form of structural analysis*. Current Perspectives in Social Theory. Greenwich, CT: JAI Press, 1994, 1, 151–174.
23. Oliver, Ch. Strategic responses to institutional processes. *Academy of Management Review*, 1991, 16, 145–179. DOI: 10.1108/AAAJ-07-2015-2144.
24. Zucker, L. The role of institutionalization in cultural persistence. *American Sociological Review*, 1977, 42, 726–743. DOI: 10.2307/2094862
25. Jepperson, R.L. Institutions, institutional effects and institutionalism in *The new institutionalism in organizational analysis*. W.W. Powell, and P. J. DiMaggio (eds). Chicago: The University of Chicago Press, 1991, 143–163.
26. Scott, R. *Institutions and organizations*. Thousand Oaks, CA: Sage. 1995
27. Aldrich, H.E. Using an ecological perspective to study organizational founding rates. *Entrepreneurship Theory and Practice*, 1990, 14(3), 7–24. DOI: 10.1177/104225879001400303
28. Gnyawali, D.R. & Fogel, D.S. Environments for entrepreneurship development: Key dimensions and research implications. *Entrepreneurship Theory and Practice*, 1994, 18(4), 43–62. DOI: 10.1177/104225879401800403
29. Hwang, H. & Powell, W.W. (2005). Institutions and entrepreneurship. In S.A. Alvarez, R. Agarwal, & O. Sorenson (Eds.). *Handbook of Entrepreneurship Research: Disciplinary Perspectives* (pp. 179–210). New York: Springer.
30. Ahlstrom, D. & Bruton, G.D. (2002). An institutional perspective on the role of culture in shaping strategic actions by technology – focused entrepreneurial firms in China. *Entrepreneurship Theory and Practice*, 26(4), 56–69. DOI: 10.1177/104225870202600404
31. Aldrich, H.E. & Wiedenmayer, G. (1993). From traits to rates: An ecological perspective on organizational foundings. In J.A. Katz & R.H. Brockhaus (Eds.), *Advances in entrepreneurship, firm emergence, and growth* (pp. 145–195). Greenwich, CT: JAI Press.
32. Neumann, J., Morgenstern, O. (1944). *Theory of Games and Economic Behavior* (60th Anniversary Commemorative Edition). With an introduction by Harold W. Kuhn and an afterword by Ariel Rubinstein. Series: Princeton Classic Editions. NJ: Princeton University Press.
33. Bertalanffy, L. (1950). An Outline of General System Theory. *The British Journal for the Philosophy of Science*, 1 (2), 134–165.
34. Boulding, K. (1956). *The Image: Knowledge in Life and Society*. Ann Arbor, MI: University of Michigan Press.
35. Пилипенко Г.М. Інституціональні чинники співвідношення державної та ринкової координації економічної діяльності: монографія. Д.: Національний гірничий університет, 2012. 293 с. ISBN 978-966-350-342-4.

References:

1. Rodrik, D., Subramanian, A. and Trebbi, F. (2004). Institutions rule: the primacy of institutions over geography and integration in economic development. *Journal of Economic Growth* 9(2), 131–165. DOI: 10.1023/B:JOEG.0000031425.72248.85
2. Fedorova, N.Ie. (2024). Analiz pidkhodiv shchodo sutnisnogo napovnennia katehorii «instytutsionalne seredovyshe» [Analysis of approaches to the essential content of the category “institutional environment”]. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho univer-sytetu. Seriya Ekonomichni nauky*, vol. 50, pp. 5–11. DOI: <https://doi.org/10.32999/ksu2307-8030/2024-50-1>
3. Luhmann, N. (1995). *Social Systems*. Stanford: Stanford University Press, 1995.
4. Parsons, T., Smelser, N. (1956). *Economy and Society: A Study in the Integration of Economic and Social Theory*. The Free Press, Glencoe, IL.
5. Coase, R. (1937). *Economica*: Blackwell Publishing, 4(16).
6. North, D. (1990). *Institutions, Institutional Change and Economic Performance*. Cambridge: Cambridge University Press.
7. North, D. (1981). *Structure and Change in Economic History*. New York: W.W. Norton & Co.
8. Meyer, J.W. & Rowan, B. (1991). Institutionalized organizations: Formal structure as myth and ceremony. In W.W. Powell & P.J. DiMaggio (Eds.), *The new institutionalism in organizational analysis* (pp. 41–62). Chicago: University of Chicago Press.
9. DiMaggio, P. (1988). “Interest and agency in institutional theory” in *Institutional patterns and organizations: Culture and environment*. Lynne Zucker (ed.), 3–22. Cambridge, MA: Ballinger. (In W.W. Powell & P.J. DiMaggio (Eds.), *The new institutionalism in organizational analysis* (pp. 41–62). Chicago: University of Chicago Press).
10. DiMaggio, P.J., & Powell, W.W. (1983). The Iron Cage Revisited: Institutional Isomorphism and Collective Rationality in Organizational Fields. *American Sociological Review* 48, 147–160.
11. Baumol, W.J. (1990). Entrepreneurship: Productive, unproductive, and destructive. *Journal of Political Economy*, 98(5), 893–922.
12. Roy, W.G. (1997). *Socializing capital: The rise of the large industrial corporation in America*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
13. Mokyr, J. (2004). *The Gifts of Athena: Historical Origins of the Knowledge Economy*. NJ: Princeton University Press.
14. World Bank (2021). *World development report 2002: building institutions for markets*. World Bank, Washington, DC. Available at: <https://documents.worldbank.org/en/publication/documents-reports/documentdetail/850161468336075630/world-development-report-2002-building-institutions-for-markets>
15. Simchenko, N., and Nagorny, S. (2021). Institutional environment for the development of the sharing economy. SHS Web of Conferences 106, 01038. MTDE 2021. <https://doi.org/10.1051/shsconf/202110601038>
16. Kurpayanidi, K.I. (2021). The Institutional Environment of Small Business: Opportunities and Limitations. *Theoretical & Applied Science*, 09, (1), 1–9. DOI: 10.15863/TAS.2021.09.101.1
17. Peng, M., Sun, S., Pinkham, B. and Chen, H. (2009) The Institution-Based View as a Third Leg for a Strategy Tripod. *Academy of Management Perspectives*, 23, 63–81. DOI: 10.5465/AMP.2009.43479264
18. Douma, S., George, R., & Kabir, R. (2006). Foreign and domestic ownership, business groups, and firm performance: evidence from a large emerging market. *Strategic Management Journal*, 27, 637–657. DOI: 10.2139/ssrn.685783
19. Park, S.H., & Luo, Y. (2001). Guanxi and organizational dynamics: Organizational networking in Chinese firms. *Strategic Management Journal*, 22, 455–477.
20. Boyle, E., Humphreys, P., McIvor, R. (2008). Reducing supply chain environmental uncertainty through e-intermediation: An organization theory perspective. *Int. J. Prod. Econ.*, 114, 347–362. DOI: 10.1016/j.ijpe.2008.01.010
21. Waldman, D.A., Ramirez, G.G., House, R.J., Puranam, P. (2001). Does leadership matter? CEO leadership attributes and profitability under conditions of perceived environmental uncertainty. *Acad. Manag. J.*, 44, 134–143. DOI: 10.2307/3069341
22. Strang, D. (1994). *Institutional accounts of organizations as a form of structural analysis*. *Current Perspectives in Social Theory*. Greenwich, CT: JAI Press, 1, 151–174.
23. Oliver, Ch. (1991). Strategic responses to institutional processes. *Academy of Management Review*, 16, 145–179. DOI: 10.1108/AAAJ-07-2015-2144
24. Zucker, L. (1977). The role of institutionalization in cultural persistence. *American Sociological Review*, 42, 726–743. DOI: 10.2307/2094862
25. Jepperson, R.L. (1991). Institutions, institutional effects and institutionalism in The new institutionalism in organizational analysis. W.W. Powell, and P. J. DiMaggio (eds). Chicago: The University of Chicago Press, 143–163.
26. Scott, R. (1995). *Institutions and organizations*. Thousand Oaks, CA: Sage.
27. Aldrich, H.E. (1990). Using an ecological perspective to study organizational founding rates. *Entrepreneurship Theory and Practice*, 14(3), 7–24. DOI: 10.1177/104225879001400303
28. Gnyawali, D.R. & Fogel, D.S. (1994). Environments for entrepreneurship development: Key dimensions and research implications. *Entrepreneurship Theory and Practice*, 18(4), 43–62. DOI: 10.1177/104225879401800403
29. Hwang, H. & Powell, W.W. (2005). Institutions and entrepreneurship. In S.A. Alvarez, R. Agarwal, & O. Sorenson (Eds.). *Handbook of Entrepreneurship Research: Disciplinary Perspectives* (pp. 179–210). New York: Springer.
30. Ahlstrom, D. & Bruton, G.D. (2002). An institutional perspective on the role of culture in shaping strategic actions by technology – focused entrepreneurial firms in China. *Entrepreneurship Theory and Practice*, 26(4), 56–69. DOI: 10.1177/104225870202600404
31. Aldrich, H.E. & Wiedenmayer, G. (1993). From traits to rates: An ecological perspective on organizational foundings. In J.A. Katz & R.H. Brockhaus (Eds.), *Advances in entrepreneurship, firm emergence, and growth* (pp. 145–195). Greenwich, CT: JAI Press.
32. Neumann, J., Morgenstern, O. (1944). *Theory of Games and Economic Behavior* (60th Anniversary Commemorative Edition). With an introduction by Harold W. Kuhn and an afterword by Ariel Rubinstein. Series: Princeton Classic Editions. NJ: Princeton University Press.
33. Bertalanffy, L. (1950). An Outline of General System Theory. *The British Journal for the Philosophy of Science*, 1 (2), 134–165.
34. Boulding, K. (1956). *The Image: Knowledge in Life and Society*. Ann Arbor, MI: University of Michigan Press.
35. Pylypenko, H.M. (2012). Instytutsionalni chynnyky spivvidnoshennia derzhavnoi ta rynkovoi koordynatsii ekonomichnoi diialnosti [Institutional factors of the ratio of state and market coordination of economic activity]: monohrafiia. D.: Natsionalnyi hirnychiy universytet. ISBN 978-966-350-342-4.

Стаття надійшла до редакції: 11.08.2024